

JAROSLAV OTČENÁŠEK – VICHRA BAEVA A KOL.: SLOVNÍK TERMÍNŮ SLOVESNÉHO FOLKLORU. BULHARSKO

Praha: Etnologický ústav AV ČR - Sofija: Institut za etnologija i folkloristika s Etnografski muzej, 2013.
360 s. ISBN 978-80-87112-79-3.

Pavel Zeman

Při sousloví „spolupráce českých a bulharských vědců“ čitatele jistě napadne propagovaná a štědrě finančně podporovaná spolupráce v rámci sovětského bloku. Přesto se ukazuje, že efektivní spolupráce je možná a především přínosná i v dnešní době. To dokazuje terminologický slovník bulharského slovesného folkloru, který vznikl na základě dlouhodobé spolupráce *Etnologického ústavu Akademie věd ČR s Institutem etnologie a folkloristiky s Etnografickým muzeem Bulharské akademie věd*. Na jeho vzniku mají největší zásluhu na české straně Jaroslav Otčenášek a na bulharské Vichra Baeva, která vedla kolektiv dalších dvanácti bulharských badatelů.

Dějiny folkloristiky v Bulharsku v předmluvě představuje Vladimír Penčev (s. 13–16). Její počátky lze najít, podobně jako v celé Evropě, v 19. století, kdy se zájem soustřeďoval na slovní projev a text. V představách prvních badatelů hrál folklorní text roli důkazového materiálu, jenž znázorňoval bulharskou identitu a byl svědectvím místní historičnosti. Většina bulharských obrozenců tak byla aktivní nejen politicky, ale velmi často i literárně, a byli mezi nimi i folkloristé, z jejichž činnosti vyrostla rozsáhlá sbírka folklorních textů. Badatelé první poloviny 20. století pak měli předpřipravený materiál pro analýzy a zobecňování. Pro část společnosti byl v této době folklor stále bytím a osudem, pro druhou část byl však konstruktem národní identity, kterou je třeba prozkoumat, uchránit a do značné míry konzervovat a archivovat. Společenské a politické poměry po 2. světové válce proměnily tradiční kulturní model. Folklor začal být stále více vnímán jako relikv, na němž se ovšem zakládá bulharská identita. V 70. letech se bádání na tomto poli institucionalizovalo založením Ústavu pro folkloristiku Bulharské akademie věd. Paralelně s klasickými tématy

byly reflektovány jevy městské kultury a současnosti. Od 90. let se pak badatelé zaměřili na zkoumání etnických minorit v Bulharsku, migračních vln či náboženských společenstev.

Tradiční lidová kultura v Bulharsku byla od obrození vnímána jako součást bulharské národní kultury, v národní ideologii měla funkci pevného základu bulharské identity. Z toho přirozeně vyplývá inspirace folklorními modely. Na rozdíl od středoevropského prostoru zůstala v Bulharsku velká část folklorní slovesné tradice stále živá a těší se poměrně slušnému společenskému zájmu a pozornosti.

Slovník termínů slovesného folkloru je rozdělen na dvě části. Nejprve jsou formou krátkých statí encyklopedické povahy vysvětleny termíny jako např. pohádkové a písňové texty, pověsti a legendy, přísloví a rčení, folklorní vyprávění, zařikadla a magické texty, humorky, vtipy, a další. V zásadě se jedná o „klasická“ hesla slovesného folkloru, rozvoj oboru novým směrem naznačuje jen stať o graffiti. Odborná i laická veřejnost, které je publikace určena, má tak možnost se seznámit se

současným stavem folkloristických bádání v Bulharsku.

Druhá část poskytuje přehled a charakteristiku nejvýznamnějších a nejrozšířenějších bulharských folklorních postav: Baba Marta, Baj Gaňo, Car Ivan Šišman, Chytrý Petr, Kravec Marko, Svata Petka či Svätý Ivan Rilský. Vedle toho jsou však představeny i univerzální postavy či jevy a jejich role v bulharském folkloru: Cikán, Ďábel, Mor, Slunce, Sudičky, Zbojnici a další. Jelikož drtivá většina folkloru souvisí s křesťanstvím a nezáleží, zda je to pravosláví nebo katolicismus, tak se stejně jako v českém folkloru i v tom bulharském setkáme s vystupováním svatých, často v něm krajem chodí sám Ježíš Kristus, někdy doprovázen svatým Petrem, který zkouší obecný lid, odměňuje ho a trestá, atd.

Slovník byl vydán jako dvojjazyčný, česko-bulharský zrcadlový text. Bilingvní forma při-

tom může oslovit badatele, studenty a zájemce o folklor v širším slovanském areálu. Atraktivitu publikace zvyšují černobílé i barevné ilustrace.

Přínosem tohoto unikátního slovníku je pro českého čtenáře krom jiného ustálení či přímo kodifikování příslušné terminologie a pojmenování folklorních postav v češtině, což jistě ocení nejen folkloristé, ale i bulharisté a slavisté vůbec. Tento záměr autorského kolektivu naznačují i obousměrné tabulky termínu a postav (s. 321–327).

Ambice českých folkloristů tímto dílem teprve začínají, kolektiv autorů pod vedením Jaroslava Otčenáška pracuje na českém slovníku slovesného folkloru a následně plánuje navázat dílem slovinským a výhledově i polským. V dlouhodobém horizontu pak chce pokračovat zpracováním dalších slovanských zemí.

